

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2023 / 2

“Vuslat”ın
750. yılında
Hz. Mevlânâ

ÖZEL SAYI

Konya

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU
Ahmet Emre Bilgili
Azmi Özcan
Beşir Ayvazoğlu
Coşkun Yılmaz
Erhan Afyoncu
Hilmi Şenalp
Mahmut Erol Kılıç
Mustafa Fayda
Mustafa S. Küçükaşçı
Özkul Eren
Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa S. Küçükaşçı
Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Ahmet Bilgiç

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Osman Demirtaş

EDİTÖR
Ekrem Aydar
Mehmet Bilal Yamak

SANAT YÖNETMENİ
Özkul Eren

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA
Yasin Ilıcalı

FOTOĞRAF
Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi
İzzet Keribar
Ekrem Aydar

2023-2

BASKI
Seçil Ofset

100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77
Bağcılar-İstanbul
www.secilofset.com • Sertifika No: 44903

İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi
Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA
Tel: 444 55 42
web: www.konya.bel.tr
e-mail: darülmülk@konya.bel.tr

MERHABA...

Türk-İslâm düşüncesinin insan formunda tecessümü olarak nitelenebilecek Hz. Mevlânâ, Dârülmülk Konya'nın ikinci sayısının gündemini teşkil ediyor. Konya ve Hz. Mevlânâ, biri olmadan diğerrinin düşünüle-meyeceği madde ve ruh bütünlüğünün ifadesi. Bu tecelli her biri düşünce dünyamızın ufuklarını zenginleştiren seçkin yazarlarımız tarafından çeşitli yönleri ile kaleme alındı ve tarihe not düşüldü. Bu yazılar özel hazırlanan illüstrasyon ve görsel malzemelerle de desteklendi.

Milletleri büyük yapan bir husus da kader anlarındaki davranış kabiliyetleridir. Adeta kurucu mayanın her hal ve şartta yaşatılması anlamına gelen bu kabiliyet tam da ihtiyaç duyulduğu anda kendi içinden yetişen nefeslerin sıcaklığı ile harekete geçer. 13. yüzyıl böyle bir kader anıdır. Türk-İslâm geleneği tarihin kaydettiği en çetin imtihanlardan biri ile karşı karşıyadır. Bir taraftan Moğol istilâsı diğer taraftan Haçlı saldırıları ile maruz kalman girdaptan kurtulma başta Hz. Mevlânâ olmak üzere Yunus Emre, Hünkar Hacı Bektaş, Hacı Bayram Veli, Şeyh Edebali, Abi Evren ve daha niceleri gibi

gönül erlerinin yeşerttiği mayanın hayatiyeti ile yeni bir yolculuğu başlatmıştır. Bu gönül erlerinin her biri yanmış yıkılmış bir coğrafyada bütün ümitlerini kaybetmiş insanlara yeni bir hayat nefesi üflediler. Her biri aynı hakîkatı kendi dilince seslendirdi.

Tarihin yetiştirdiği en güzîde şahsiyetlerden biri olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de “Toprağa sevgiden başka bir tohum ekmez” diyerek Türk-İslâm medeniyet anlayışının temel harcının sevgi olduğunu tebeyyün ettirmişti. İşte bu harcı korumak yarınların teminatıdır. Ancak geleneği korumak onu müzelik malzeme keyfiyeti ile değil yaşayan bir değer olarak yarınlara aktarmak ile anlamlı hale gelir. Onun için de yine Hz. Mevlânâ'nın ifadesiyle “Yeni şeyler söylemek” gereklidir. Her dem yenilenmek her an tazelenmek.

2023 senesi vuslatın 750. yılı münasebetiyle bütün dünyada “Mevlânâ Yılı” olarak idrak edilecek. Onun için Konya'ya ve bize düşen büyük sorumluluklar var. İlim ve irfan mükteşebatımızın bütün dünyaya yeniden takdimi için bu vesileyi bir imkân olarak değerlendirip tarihin bu en muteber isimlerinden birinin rehberliği ile sevginin bütün hal ve tecellilerini yeniden mahzun rublara üflemek lâzım. Dârülmülk Konya bu sayısına bu saikle hazırlandı.

Kıymetli okuyucularımız; dergimizin bu sayısı baskı aşamasında iken bir başka vuslat daha gerçekleşti ve çok kıymetli Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı hocamız dar'ül-bekaya irtihal eyledi. O olmasaydı bu dergi ete kemiğe bürünemezdi. Âdeta mesuliyetini ikmal ile bizlere emanet bırakıp sonsuzluk yolculuğuna çıkar gibi gitti. Konya'nın Türk-İslâm âlemine hediye ettiği yiğit bir kıymet olarak ardında nice güzellikler bırakıp Rahmet-i rahmâna kavuştu. Dârülmülk Konya'da bu güzelliklerden olduğu için vuslat sayımız onun aziz hatırasına ithaf olunur. Makamı âli, menzili mübarek olsun.

Dergimizin yayımıyla ilgili kararlılığı ve yayın kurulunun kararlarına desteğinden dolayı Konya Büyükşehir Belediye Başkanımız Uğur İbrahim Altay'a, yazarlarımıza, tasarım ekibine, katkıda bulunan bütün dostlara müteşekkirimiz.

YAYIN KURULU

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI
22 Aralık 1963 - 29 Temmuz 2023

*Bir talebe heyecanı,
muhabbeti ve gayretiyle hazırladığı
“Vuslat” Özel Sayımızı
son bir hatıra gibi bırakarak aramızdan ayrılan
muhterem hocamızı sevgi, saygı ve
rahmetle yâdediyoruz.*

Dâirülmülk
Konya

İÇİNDEKİLER

06
MEVLÂNÂ VE YUNUS SELÇUKLU'DAN OSMANLI'YA MEVLEVÎLİK
BEŞİR AYVAZOĞLU

14
NİÇİN MEVLÂNÂ VE NİÇİN ŞİMDİ?
SEYYİD HÜSEYİN NASR

18
ÂLİM VE DEVLET ADAMI İLİŞKİSİNDEN İLİM VE SİYÂSET
İLİŞKİSİNE
TAHSİN GÖRGÜN

26
MEVLEVÎLİK VE HAT SAN'ATI
UĞUR DERMAN

42
MAHMUT EROL KILIÇ İLE İRFAN GELENEĞİMİZ VE HZ. MEVLÂNÂ
ETRAFINDA "İKİMİZİN KALBİ BİRDİR, SEN BENİMSİN; BEN SENİNİM"
MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

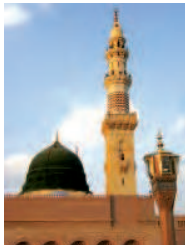
62
HZ. MEVLÂNÂ VE İNSANLAR ARASINDAKİ FARKLAR
ŞULE GÜRBÜZ

78
VARLIK VE RUH ANLAYIŞI BİLİMSEL BİLGİ-HZ. MEVLÂNÂ
M. EMİN ÜNAL

84
İNCİRE LAYIK OLDUĞUNU DÜŞÜNEN KUŞÇAĞIZLAR DEĞİLSEK
AVUCUMUZDAKİ SÜT NEREDEN?: BİR "MEVLÂNÂ FELSEFESİ"NE
NEDEN İHTİYAÇ DUYARIZ?
EMİNE CANLI

110
MEVLÂNÂ DERGÂHI VE KALEMİŞLERİ
ALİ FUAT BAYSAL

116
KONYA'DA MESNEVÎHANLIK GELENEĞİ VE MESNEVÎHANLAR
AHMET ÇELİK • HASAN YAŞAR

156
ÂLGİ İLE HAKİKAT ARASINDA İNSAN
ABDULLAH KUŞLU

164
"PEYGAMBERİMİZİN YOLU AŞKTIR..."
SÂFİ ARPAGUŞ

174
İKİ KİTAP, TEK HAKİKAT: MESNEVÎ-Yİ ŞERİF VE
MUHAMMEDİYYE
MEHMET BİLAL YAMAK

181
MOĞOL KUMANDANI BAYCU, MEVLÂNÂ VE KONYA
NADİR KARAKUŞ

188
MEVLÂNÂ'NIN HUZURU
YAVUZCAN GÖKÇER • MELİKHAN KİRAZOĞLU

222
İZMİR MEVLEVÎHÂNESİ VE NEYZEN TEVFİK
MEHMET DEMİRCİ

228
YAPAY ZEKÂNIN DİLİYLE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN
HASAN AKAY

236
BİR TURİZM OBJESİ OLARAK 'GÖRSEL MEVLEVÎLİK'
AHMET EMRE BİLGİLİ

252
BEYAZIT YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
MİNYATÜRLÜ MESNEVÎ-İ MANEVÎ NÜSHASI
BEKİR ŞAHİN

262
MESNEVÎ'DEN BİR HİKÂYE HZ. ÖMER VE İHTİYAR
ÇALGICI
AHMET ANGI

274
HZ. MEVLÂNÂ VE İRFÂN
ALİ TEMİZEL

284
MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİNDE ÜRETİM VE ÇALIŞMA
ADEM ESEN

300
ŞEMS VE MEVLÂNÂ
ABDULKERİM SURUŞ • MELİKHAN KİRAZOĞLU

312
MEVLÂNÂ
MUSTAFA ASIM KÜÇÜKAŞCI

ÂLİM VE DEVLET ADAMI İLİŞKİSİNDEN İLİM VE SİYÂSET İLİŞKİSİNE

TAHSİN GÖRGÜN

I. Giriş

Mevlânâ'nın *Fîhi Mâ Fîh* isimli eserinde, herbiri diğerinden ehemmiyetli mevzûlar arasında, âlim ile devlet adamı arasındaki ilişki de ele alınır. Eserde Mevlânâ farklı farklı konuları benzer bir şekilde müzakere eder; bu demek oluyor ki bu/veya bir mevzûyu Mevlânâ'nın nasıl ele aldığı ortaya koymak, onun nasıl düşündüğünün bir sunumu olacak ve böylece bu konu üzerinden Mevlânâ'nın fikir sistemini ortaya koymak mümkün olacaktır. Dolayısı ile bu yazıda bir mesele/konu üzerinden Mevlânâ'nın düşünme şekli ortaya konulmaya çalışılsa da, bunun yanında Mevlânâ'nın düşünce sisteminin anlaşılması yönünde bir çaba da söz konusu olacaktır. Bu husus aynı zamanda bir yönüyle Mevlânâ'nın düşüncesinin günümüzdeki anlamını keşfetme anlamına gelecektir. Mevlânâ klasik Türk düşüncesinin mümtaz bir temsilcisidir; bu sebeple onun anlaşılması yönünde gösterilen metodik ve sistematik bir gayret aynı zamanda klasik bir düşünürün anlaşılması ile alâkalı yöntem arayışlarına da bir katkı teşkil edecektir.

Mevlânâ'nın meseleyi vaz ettiği bağlam, Hz. Peygamber'den rivâyet edilen bir Hadis-i

Şerif 'etrafında kurulur: Ahmet Avni Bey'in tercümesi ile hadis-i şerif mealen şöyledir:

“Ulemânın şerlisi ümerâ ziyaretine gidenler ve ümerânın hayırlısı ulemâyı ziyaret edenlerdir. Fakîrin kapısına giden emir ne güzel emirdir; ve emirin kapısına giden fakîr ne fena fakirdir.”

Mevlânâ'nın meseleyi bir Peygamber sözü ile vaz' etmesi, dünya ile dil arasındaki irtibata bakışı ile doğrudan alakalıdır. Nitekim dünyanın düzeninin esasında Peygamber bulunmaktadır. Klasik dilimizin ifadesi ile nizâm-ı âlemin esası Nebi'dir. Bunu şu ifadelerle dile getiriyor:

“Sen olmasaydın, sen olmasaydın; bu felekleri yaratmazdım” hadis-i kudsisi mucibince, aslın Sallallahu aylehi ve sellem olduğu ma'lum oldu.” Aslın Hz. Peygamber olması, ilk bakışta mücmel gözüküyor. Hz. Peygamber'in “asl” olması ne demektir? Bunu bizzat Mevlânâ açıklıyor: “Şereften, tevazu'dan hilimden, makamat-ı aliyyeden her ne mevcud ise, hep onun bahşîş ve sayesidir; zira andan peydâ olmuşdur.” Bu açıklama ifadesi de, ilk anda, meselenin ne olduğu, mevzu'u bahsin ne olduğunu açıklıyor sayılmaz. Şeref, tevâzu,

1 Mevlânâ Celaleddin Rumi, *Fîhi Mâ Fîh*, Tercüme: Ahmed Avni Koken, Haz. Dr. Selçuk Eraydın, İz Yay., İstanbul 2001, s. 5

*Mesnevi Cilt Kapağı,
15. yüzyıl, Env. 1905,
TIEM.*

hilm vs. gibi erdemlerin Hz. Peygamber'den peyda olmuş olduğunu söylemek, bunların Hz. Peygamber ile irtibatını kurulmadan dile getirilirse, bir iddiadan öte bir anlam ifade etmeyecektir. Bu erdemlerin varlığı ile Hz. Peygamber arasında nasıl bir irtibat kurulabilir? Tam da bunun keyfiyetinin gösterilmesi gerekmektedir. Mevlânâ bunu şöyle açıklıyor: "Nitekim bu el ne yaparsa, akıl sayesinde yapar. Zira aklın sâyesin onun üzerindedir." Burada, tam da burada, insanın ayırıcı iki hususiyeti birbiri ile irtibatı içinde

dile getiriliyor: İnsan, eli olan bir varlıktır. İnsan dışında hiçbir canlının eli yoktur. Meselâ maymunların insan eline benzeyen ön ayakları bulunmaktadır. Maymunların ön ayaklarına el denilmesi, eğer birisi böyle bir şey yapacaksa, hakiki olamaz. Mecazen el denilebilir. Çünkü el dediğimiz organın, tam da neyse o olabilmesi için, akıl gerekir. Sadece akıl sahibi bir varlık, bildiğimiz anlamıyla el'e sahip olabilir. El mahiyetini, akıl sahibi bir varlığın tasarrufu üzerinden kazanır. Bir sonraki ifade bunu biraz daha açıklıyor: "Gerçi aklın bir sâyesi yoktur; fakat o elin bir sâyesi vardır. Eğer insanın üzerinde aklın sâyesi olmasa, onun kâffe-i azası mu'attal olur." Bu son ifade tam da eli el yapanın, onu belirli bir şekilde kullanma imkanını sağlayan akıl olduğunu söylemektedir. Bu durum sadece el için geçerli değildir: İnsanın bütün organları, neyse o olmalarını, akıl ile kazanmaktadır. Aklın eksikliği ile birlikte insanların organları da olamaz. Sadece şunun farkında olmak, meseleyi anlamak için yeterlidir: El dediğimiz organ, bedenin bir parçası olarak bütün insanlarda bulunmaktadır. Ancak bu organın ne yapabileceği kendisi ile alakalı olmayıp, ona sahip olan insanın akli ile alakalıdır: Bazı insanlar o el ile sadece yemek yerken, başka birileri kanun çalar; başka birisi ressamdır, resimler yapar. Başka birileri elbiseler dikerken, başka birileri büyük külliye inşaa eder. Daha önemlisi, bedenin parçası olan elin imkanlarını genişletecek "alet" ve "edevat" üretir. Bütün alet ve edevat, ilginç bir şekilde, elin uzantısıdır. Elin uzantısı olmasının esasını, o eli kullanan insanın aklıdır. İnsanın elinin gücü, akli kadardır. Akıl olmazsa insanın bedeninin parçası olan organ, maymunun ön ayaklarından daha fazla işe yaramaz. Bu durumda şunu söyleyebiliriz: Yapan esas

itibariyle el değildir; el yapmaz, esas neyse o, el ile yapar. Bunu Mevlânâ şöyle açıklıyor: (Akıl olmazsa) El tutamaz, ayak doğru gidemez, göz bir şey göremez, kulak eğri işitir. Binaenaleyh bu a'za akıl sayesinde hıdemâtı, yolu ile icra eyler ve layık olanı yerine getirir.” Her ne kadar bu organlar olmasa akıl etkin olamazsa da, bu organların salt varlığı, bu fiilleri gerçekleştirmelerinin yeter sebebi değildir. Şunu söyleyebiliriz: Bedenin parçası olan organlar, onlar vasıtası ile yapılan eylemlerin gerek şartıdır; ama yeter şartı değildir. Bu organlar fail değil, araçtır. Peki fail kimdir? Bu sorunun cevabını yine Mevlânâ veriyor: “Ve hakikatte o hıdemat bütün akıldan hâsıl olur; / a'za alettirler.

İnsanın bedeni üzerinden oluşturulan temsil üzerinden nizâm-ı âlemi kavramak ve nizâm-ı âlem içinde peygamberlerin ve özellikle de Hz. Peygamberin konumunu müzakere etmek artık kolay olacaktır: İnsan bedeni ve bedeninin parçası olan organlar ile akıl arasındaki irtibat insanlar ile Peygamberler ve özellikle Hz. Peygamber arasında kurulmaktadır. Alemdeki düzenin aslının Hz. Peygamber olması demek, o zaman, düzenin esasının Hz. Peygamber olması demektir. Bunu Mevlânâ şöyle ifade ediyor: “Bu tıpkı zamanın halifesi gibidir. Bu büyük adam akl-ı küll mesabesindedir. Zamanında halkın, insanların akılları onun organlarıdır. Her ne yaparsa onun sayesinde yapar.”² İnsanlar kendi fiillerinde Nebi'ye ittibâ ettikleri zaman, onun hayatı numûne-i imtisâl olur; yaygınlaşarak, tek tek insanlara göre aşkın bir konum kazanarak, onlara neyi nasıl yapmaları gerektiği hususunda yol

gösterir. Ona ittibâ eden her insan, onun etki aracı, etki vasatı ve vasıtası olur. Böylelikle Hz. Peygamber nizâm-ı âlemin esasını teşkil eder ki, bunu Mevlânâ “akl-ı küll” olarak isimlendiriyor. Burada belki bir hususun da netleştirilmesi isabetli olacaktır: İnsan fiillerinde isabetli olanlar, bütün doğrular, Hz. Peygamber ve peygamberlerden gelir; bu doğrular bir düzen teşkil eder, ki buna kısaca nizâm-ı âlem denilir. Ama insanlar hatalar da yapabilirler. İnsanların hata yapması ne demektir? Mevlânâ, hatayı şu şekilde belirler: “eğer onlardan yanlış bir hareket meydana gelirse bu, akl-ı küllün sayesinde başlarından kaldırmış olmasından dolayıdır.” Bu ifade kendi başına önem arz etmektedir: Bir taraftan fertlerin hayatında ortaya çıkan kötülüğün kaynağı ve mahiyeti hususunda bir açıklama içerirken, aynı zamanda, geniş bir perspektiften bakıldığında, insanlığın tarihi gidişatı, özellikle de son birkaç asırdaki gidişatı anlamak açısından önemli bir boyutu içermektedir: İnsanlığın başarıları, Nebi ve nebevî hikmet ile irtibatlı iken hatalar ve kusurlar, nebevî hikmetten uzak kalmanın bir son ucu olarak ta'ayyün etmektedir.

Kısaca Mevlânâ Hz. Peygamber'i ve bütün peygamberleri “külli akıl” olarak, âlemdeki düzenin esasına yerleştirir.³ Böyle olduğu için kendi yaşadığı dönemde ulemâ ile ümerâ arasındaki irtibatı ele alırken, bunu ahir zaman peygamberi'nin tebliğinde bir söz, bir hadis-i şerif üzerinden müzakere etmeyi tercih etmektedir. Bunu şu şekilde de ifade edebiliriz: Âlemdeki nizam, nebi ile ve ona ittibâ edilerek teşekkül ettiği için, nebi/ler bu cihetten varlık kaynağıdır. Bütün bir tarihi doğru anlamının

2 Bu kısımda Konuk'un tercümesi belirsizlik içerdiği için, farklı bir tercümesini kullandık: Fihi Mâfih'in, çev. Meliha Ülker Tarıkahya, Maarif Basımevi, İstanbul 1958, S. 141-142

3 Bu yaklaşımın Alman idealist felsefesinde özellikle Hegel tarafından istilenerek nasıl “Weltgeist” adıyla dönüştürüldüğü, kendi başına ilginç bir konudur. Burada sadece işaret etmekle iktifa edeceğiz.

esasını bu teşkil ettiği gibi yaşanan süreçleri anlamak isteyenlerin de bu varlık ilkesini esas alarak yaklaşımları münasip olacaktır.

Dolayısı ile onun döneminde ve bizzat kendi hayatında alim ve devlet adamı ilişkisini bir hadis-i şerif etrafında oluşturduğu bağlamda ele alması, bu genel perspektifinin bir sonucudur; bir misalidir. Onun düşünme ve meselelere yaklaşma şeklinin bir şahididir.

2. Hadis-i şerif'i hatırlayacak olursak

“Ulemânın şerlisi ümerâ ziyaretine gidenler ve ümerânın hayırlısı ulemâyı ziyaret edenlerdir. Fakîrin kapısına giden emir ne güzel emirdir; ve emirin kapısına giden fakîr ne fena fakirdir.” Zahirî itibariyle, ulemânın şerlisinin ümerâ ziyaretine gitmesi üzerinden belirliyor.

Hiz. Mevlânâ'nın meseleyi ele alışı, teorik imaları ve sonuçları olsa da tamamen pratik bir soru etrafında şekillenir. Nitekim mesele Mevlânâ'nın Muinüddin Pervane ile olan irtibatı etrafında müzakere edilir. Burada konunun tarihi boyutu bizi ilgilendirmedeği için, ana hatları meselenin nazari ciheti üzerinde duracağız.

Meselenin teorik veya normatif tarafı Hadis-i Şerif üzerinden teşkil edilirken, onun uygulaması, Muinüddin Pervane'nin kendisi ile irtibatı üzerinden sağlanmakta; böylece Hadis-i Şerif'in hayatta nasıl etkin olacağı gösterilmektedir.

Mevlânâ'nın ifadeleri dikkatlice okunduğunda üç ayrı unsuru birbirinden ayırmak mümkündür:

Birisi doğrudan doğruya Hadis-i Şerif ile alakalıdır.

İkinci husus yaşanan reel durum ile alakalıdır.

Üçüncüsü ise reel durum ile hadis-i şerif arasındaki irtibatın nasıl tahakkuk edeceği ile alakalıdır.

2.1 İlk hususla alakalı olarak şunu söyleyebiliriz: Hadis-i şerif lisani açıdan bakıldığında, formel olarak bir haberdir. Ancak manası inşaîdir. Buna klasik dil Haber bi'ma'ne'l-inşa denir. Günümüz dil felsefesinde buna dolaylı söz edimi adı verilmektedir.

Hadisin metninde geçen kelimeler incelendiğinde “hayr” ve “şerî” tabiri kullanılmaktadır. Hayr ve şerr ahlâkın temel terimleridir. Dolayısı ile bu hadis, ilk bakışta bir ahlâk hadisidir. Ahlâk hadisi olması hasebi ile normatif bir manası bulunmaktadır.

Bunu dikkate aldığımızda hadis-i şerif ile yöneticiler/ümerâ ve ulemâ birbirleri ile ilişkileri içinde, bir bütünün mütemmim cüzleri olarak kavranmakta ve buradaki bütünün olması gereken hali bildirilmektedir.

Meseleye daha yakından bakılacak olursa hadis-i şerif ümerâ ile ulemâyı birbirinden tefrik etmekte; ama onları, birbirleri ile irtibatsız bir şekilde değil, birbirleri ile irtibatı içinde kavrayarak, bunun doğru şeklini beyan etmektedir.

Buradaki beyan mevcut bir şeyi ifade etmeyi, söz üzerinden bir gerçeklik inşa etmekte; tabir caiz ise ulemâ ile ümerâ arasındaki irtibatın meşru/doğru şeklinin modelini inşa etmektedir.

Bu noktada Hiz. Mevlânâ'nın daha söze başlarken dikkat çektiği nokta, bu hadis-i

şerifin zahirine bakarak insanların “bir alimin bir emiri ziyaretinin” caiz olmadığını gibi bir zanna kapılmasıdır. Yani alim ile emir arasında normal durum, ilk bakışta, sanki ya irtibatlılık veya en iyi ihtimâlle tek yönlü bir ilişki olabilir. Alim emiri ziyaret etmez; emir alimi ziyaret etmelidir.

Ancak Mevlânâ bunun isabetli bir anlayış olmadığını ifade eder. Bu hadis-i şerif’in manası dar anlamı ile ziyaret değildir. Kimin kimi ziyaret ettiği ilk anda görüldüğü kadar önemli de değildir. Burada esas olan varoluş

şekli ile alakalıdır. Kısaca Mevlânâ’nın açıklamasını şöyle özetleyebiliriz: Varlığını ve konumunu emirin tasarrufuna medyun olan alim, kötü bir alimdir; benzer bir şekilde siyasetini ve kararlarını alimin bilgisine dayandıran emir de iyi bir emirdir.⁴

2.2 İkinci durum yaşanan reel durum ile alakalıdır. Bunu Mevlânâ nispeten geniş bir şekilde tasvir etmektedir.

Mesnevî, H. 887/
M. 1482/1483
Env. 1905, TİEM

4 Fihî Mâ Fih, (Konuk Tercümesi), s. 5

Fîhi Mâ Fîh'de bu konu ile alâkalı geniş mâlûmat bulunmakla birlikte, Mevlânâ bu hususta bizzat kendi tecrübelerini Muiniddin Pervane ve onun Moğollarla ilişkisindeki iniş ve çıkışları analiz etmektedir. Bunun teferruatı da bu yazının sınırlarını aşacağı için bu kadarla iktifa etmek münasip olacaktır.

2.3 Üçüncü durum ise bu model ile gerçeklik arasındaki irtibatın kurulması ile alâkalıdır. Bunun nasıl yapıldığı kendi başına önemlidir. Bu cihetten Mevlânâ yukarıda işaret edildiği gibi Hadis-i şerif'ten hareketle bir model oluşturmakta; bu model üzerinden âlim ile devlet adamı arasındaki ilişkiyi, tabir caizse sosyal ontolojik bir cihetten ele almaktadır. Burada âlimi bizzat temsil ettiği ve devlet adamını da gerçek bir şahıs, bir emir, temsil ettiği için, Moğol istilasının oluşturduğu zor şartlarda Mevlânâ'nın gerçek ilişkilerden yaptığı seçimler üzerinden bir model oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu modelin teferruatı da bu yazının sınırlarını aşacağı için bu kadarla iktifa etmek münasip olacaktır.

Bu modelin o dönemde en azından İslâm dünyasının bir bölgesinde Moğol istilası ile ortaya çıkan krizin nasıl aşıldığının anlaşılması açısından çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yine de bu hususta hangi soruların ortaya çıktığına ve hangi soruların cevaplandığına meselenin belli ölçüde ortaya konulmuş olacağına işaret etmekte fayda mülâhaza ediyorum.

Moğol istilasının en yoğun olduğu şartlarda yaşayan Mevlânâ'nın, o dönemde askeri ve siyasi gücü elinde tutan yöneticiler ile alimler arasındaki ilişkinin keyfiyetini ele alış şekli, oldukça önemlidir. Bu bağlamda

özellikle şu soruların cevaplanması gerekmektedir:

Âlim kimdir? Siyasetçi kimdir? Âlimin siyaseti var mıdır? Varsa nedir? Ama aynı zamanda siyâsî olanın bilgisi nedir? Siyasetçi neyi, nereye kadar ve nasıl bilir?

Meselenin biraz daha esasında, daha tümel sorular vardır: Bunlar arasında açıklığa kavuşturulması gerekenlerin önde gelenleri şöyle sıralanabilir: İlim nedir? Siyaset nedir?

İlmin bir siyaseti var mıdır? Siyasetin ilmi olabilir mi? Nasıl?

Bütün bu soruları cevaplarken dikkate alınması gereken esas ise meselenin varlık ile olan irtibatıdır: Siyaset ve ilim netice itibariyle hayat içinde ve hayatın boyutları olarak tahakkuk etmektedir. Dolayısı ile bunlar birbirlerinden ayrı alanlar olmayıp, itibari olarak birbirinden ayrılmaktadır. O halde siyaset ve ilim arasında bir ciheti vahdet bulunmaktadır: Bunu biz kısaca varlık ve varlığın muhafazası olarak belirleyebiliriz. Bu neyi ifade eder?

Varlığın/vücudun muhafazası, bilfil gerçekleştiği için kabaca imar, inşa ve inkişâf olarak ta'ayyün etmektedir. Bunu da biz iki cihetten ele alabiliriz: Teori ve pratik veya nazar ve eylem. Bizim klasik dilimiz bunu, daha yaygın ifadesi ile ilim ve amel olarak isimlendirmektedir. Bütün bunların zeminini de Hakk, Hakikat ve hakkaniyet, adalet olarak işaret etmektedir. Mevlânâ'nın oluşturduğu modeli bu çerçevede geniş bir şekilde ele almak gerekirse de, bu yazıda ana hatları ile işaret etmekle iktifa edilecektir.

3. Günümüze geldiğimizde mesele yeni bir boyut kazanmaktadır. Hadis-i şerif aynı kalmakla birlikte, ulemâ ve ümerâ

yerine, ilim ve siyaset gelmekte; böylece mesele İlim ve siyasetin birbiri ile irtibatı sonunu olarak müzakere edilmeyi icab ettirmektedir.

Meselenin bu şekilde ele alınması, yeni varlık düzeni ile alakalıdır. Mesele sadece ümerâ ile ulemâ arasındaki irtibat olarak kabul edilecek olursa, hayatın gidişatı içerisinde kurumsal/formel yapıların tayin edici konumu ihmal edileceği için, baştan içinde yaşanan gerçekliğin eksik kavranması durumu söz konusu olacaktır. Gerçekliğin eksik kavranması kendisi ile birlikte geliştirilen/bilinen çözüm şeklinin de eksik kalması olacaktır.

Mevlânâ'nın kendi döneminde hadis-i şerif'in zahirini esas almanın, onu eksik anlamak olduğuna işaret ettiği gibi, günümüzde de meseleyi sadece alim ve devlet adamı arasındaki ilişki üzerinden ele almak, varlığın gerisinde kalmak olacaktır. Günümüzde artık bir adım daha öteye atılarak, meseleyi daha farklı bir şekilde ele almak kaçınılmazdır.

Çünkü günümüzde işleri şahıslar değil kurumlar yapmaktadır. Bu durum şahısları önemsiz bir hale getirmemekte; aksine şahıslar kurumsal yapıların, dayandıkları ilkeler ve gözettikleri meşru amaçlar ile irtibatına eleştirel bir şekilde refakat ederek, etkin olmaları cihetinden ehemmiyetlerini muhafaza etmektedirler. Günümüzde kurumsal olarak sorunlarla karşılaşmayı ve sorunları kavrayarak halletme becerisine sahip müesseseler mevcut değilse, o zaman, meselelerin çözülmesi mümkün olamayacaktır. Mevlânâ'nın zamanında olduğu gibi mesele sadece alimler ile yöneticiler arasındaki ilişki olarak

kavrandığı zaman, günümüzde maksat hasıl olmayacaktır.

Bu ise dinin bir medeniyet inşası/ihyası sürecinde eksik kalması anlamına gelecektir.

Halbuki buradaki ümerâyı siyaset kurumu, ulemâyı ise ilim kurumu yani üniversite olarak düşünecek olursak, mesele siyaset ile ilim, siyaset ile ilim kurumu veya üniversite arasındaki irtibat olarak kavranacaktır.

Bu bizi iki tane önemli soru ile karşı karşıya getirecektir: Siyaset kurumu nasıl teşkil edilecektir/teşekkül edecektir. Ve aynı zamanda İlim kurumu nasıl teşekkül edecektir. Bu iki kurum, aynı ilkeler ve gayelerle, farklı yollardan irtibatlı oldukları için, günümüzde birbirleri ile irtibatları içinde, bir bütünün mütemmim cüzleri olarak yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Günümüzde en özelde Türkiye'nin, biraz genel bir cihetten İslâm dünyasının, en genel olarak da insanlığın önemli sorunlarından birisi bu noktada düğümlenmektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse hadis-i şerifle bugün amel etmek istiyorsak, o zaman günümüz gerçekliğini hem kavramada hem de inşada günümüz imkanlarını/zaruretlerini dikkate almak durumundayız.

Meseleyi bu şekilde gördüğümüzde sadece hadisler değil ayetlerin de bugün nasıl tatbik edileceği veya ayetlere bugün nasıl ittibâ edileceği hususunda, onların geçerlilik alanını genişleterek, onların daha önceki uygulamalarının yeni bir mertebesinin keşfi üzerinden bir yol ve yöntem sahibi olacağız.

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi, Çimenlik Mahallesi, Aslanlı Kışla Caddesi, No:8
Karatay/KONYA